

Motion till riksdagen 2021/22:3881

av **Kjell-Arne Ottosson m.fl. (KD)**

Utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen anvisar anslagen för 2022 inom utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård enligt förslaget i tabell 1 i motionen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av långsiktiga förutsättningar som stimulerar investeringar i gröna företag i utvecklingsfaser och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över lagstiftningen så att rådigheten över fler styrmedel kan läggas på kommunal nivå och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ansvarsfull offentlig upphandling och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige fortsatt ska driva på för att EU ska vara ett klimatpolitiskt föredöme och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utfasning av subventioner av fossila bränslen och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att reducera de negativa effekterna på svensk konkurrenskraft till följd av fit for 55-paketet och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett förbud ska införas mot utvinning av skiffergas i Sverige och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en offentlig målbild för övergången till fossilfritt flyg med hållpunkterna 2030 och 2045 inkluderande ett långsiktigt mål om elflyg och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige integrerar satsningar på utveckling av koldioxidavskiljning med övriga Norden och tillkännager detta för regeringen.

11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga en satsning på omvända auktionsrätter motsvarande Energimyndighetens förslag och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning med uppdrag att identifiera möjligheter att förkorta industriella tillståndprocesser och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra en översyn av miljöbalken med ambitionen att uppnå ett bredare samhällsintresse och stärka möjligheterna att uppfylla Sveriges klimatmål och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att i samband med miljöprovningar utgå från bästa tillgängliga teknik och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att vid miljöprovningar för förändringar i specifik del koncentrera provningen till den berörda delen motsvarande ett ändringstillstånd och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att vid miljöprovningar ta ställning till kvantifierbara begränsningsvärden i stället för ställningstaganden till teknikslag och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att vid miljöprovningar begränsa sakägarkretsen till de som har direkt koppling till provningen och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att begränsa antalet myndigheter med sakägarskap till nationella expertmyndigheter och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om handläggningen under tillståndprocesser och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att anse domstolar vid miljöprovningar vara utredningsskyldiga och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att låta en fristående myndighet utvärdera miljömålets uppfyllande och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa att målen är möjliga att nå och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att miljömålen vägs mot andra samhällsmål i samband med att deras måluppfyllnad utvärderas och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en offentlig aktör som bedriver verksamhet för barn och gör en upphandling ska ha rätt att själv ange vilka miljö- och hälsokrav som ska gälla såvida motparten inte kan bevisa att kraven är obefogade, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om nanomaterial och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förbud mot alla typer av bisfenoler och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett förbud bör införas mot alla PFAS-ämnen förutom de ämnen där det kan visas att ämnenas miljö- och hälsoegenskaper är acceptabla och tillkännager detta för regeringen.

28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten att presumera skattefrihet från kemikalieskatt för varor som återbrukas och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda införandet av ett farmaceutsortiment där läkemedel med väsentlig miljöpåverkan inkluderas och tillkännager detta för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fortsätta utredningsarbetet för införandet av ett utsläppshandelssystem för fosfor och kväve och tillkännager detta för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av samarbete mellan Östersjöns kuststater och tillkännager detta för regeringen.
32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett förbud mot oljeborring ska införas i Östersjön och tillkännager detta för regeringen.
33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att höja bötesbeloppen för oljeutsläpp i Östersjön och tillkännager detta för regeringen.
34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att höja beredskapen för potentiella katastrofer i Östersjöområdet och tillkännager detta för regeringen.
35. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en bestämmelse bör införas om att all olja som transporteras till havs ska märkas med DNA så att det går att spåra från vilket fartyg ett oljeutsläpp skett och tillkännager detta för regeringen.
36. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att alla hamnar i Östersjön och Västerhavet bör ha mottagningsanordningar för barlastvatten och tillkännager detta för regeringen.
37. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att minska den svenska skarvpopulationen genom ökad jakt och tillkännager detta för regeringen.
38. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skarv även ska få jagas i anslutning till fågelns boplatser och tillkännager detta för regeringen.
39. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att licensjakten på gråsäl utökas till att också omfatta knobbsäl och vikare och tillkännager detta för regeringen.
40. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka förutsättningarna för jakt på säl och tillkännager detta för regeringen.
41. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta internationella initiativ för att utverka ett nordiskt undantag mot förbudet av handel med sälprodukter och tillkännager detta för regeringen.
42. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tydliggöra ansvaret för läckande vrak och tillkännager detta för regeringen.
43. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om bottenrålning och tillkännager detta för regeringen.
44. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör verka inom EU för att förhindra spridning av skräp i haven och tillkännager detta för regeringen.
45. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om återvinning av avfall och förpackningar och tillkännager detta för regeringen.
46. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör verka för ett förbud mot avsiktligt tillsatt mikroplast i kemiska produkter och tillkännager detta för regeringen.

47. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör verka för en internationell återvinningsavgift på plast och tillkännager detta för regeringen.
48. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avloppsreningsverk ska utrustas med avancerade reningsmetoder som klarar av att reducera läkemedelsrester och andra föroreningar som inte reningsverken är kapabla till i nuvarande processer och tillkännager detta för regeringen.
49. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att de viten som åläggs för brister i enskilda avlopp ska tillfalla kommunen i stället för staten och tillkännager detta för regeringen.
50. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att enskilda avlopp i samlad bebyggelse ska kunna föreläggas att uppgraderas så att de uppfyller miljö- och hälsokraven, utan att detta medför en skyldighet för kommunen att ordna kommunalt va i bebyggelsen i fråga, och tillkännager detta för regeringen.
51. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den som har ett enskilt avlopp som uppfyller gällande miljö- och hälsokrav i normalfallet inte ska påtvingas ett kommunalt avlopp samt att om detta ändå sker bör den ersättning som den enskilde får för att lösa in sitt enskilda avlopp beräknas utifrån en avskrivningstid på 20 år i stället för som i dag 10 år, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
52. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en enskild som redan har ett fungerande avlopp inte ska behöva betala någon anslutningsavgift till kommunen förrän avloppet verkligen har kopplats upp mot nätet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
53. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kommuner inte ska vara tvingade att ta över va-ansvaret i samlad bebyggelse och tillkännager detta för regeringen.
54. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om samverkan mellan fastighetsägare som alternativ på landsbygden och tillkännager detta för regeringen.
55. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om omvänd bevisbörda för myndigheter gentemot verksamhetsutövare som är privatpersoner då verksamheten utgörs av normal hushållsverksamhet och tillkännager detta för regeringen.
56. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att miljökraven på enskilda avlopp bör regleras genom en förordning och tillkännager detta för regeringen.
57. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om subventionering av statliga lånegarantier till fastighetsägare med begränsad ekonomi och tillkännager detta för regeringen.
58. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om funktionskontroll av enskilda avlopp 12–24 månader efter installation och tillkännager detta för regeringen.
59. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att huvudregeln ska vara att i glest befolkade områden är byggande tillåtet förutom i områden som pekats ut som skyddsvärda, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
60. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att strandskydd som regel bör sträcka sig 50 meter från stranden om det inte finns särskilda skäl att ha en längre gräns och tillkännager detta för regeringen.

61. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att berörda markägare ska ges tillfälle att yttra sig innan beslut om utökat strandskydd fattas och tillkännager detta för regeringen.
62. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka flexibiliteten i LIS-regelverket och tillkännager detta för regeringen.
63. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en- och tvåbostadshus ska kunna uppföras i LIS-områden även utan närhet till befintlig bebyggelse och tillkännager detta för regeringen.
64. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att nyanlagd våtmark inte ska kunna skapa ett strandskydd och tillkännager detta för regeringen.
65. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om upprätta ett skakrav om rekommendation för alternativ yta för torvbruk vid avslag på ansökan om tillstånd för torvbruk och tillkännager detta för regeringen.
66. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att uppdra till ansvariga myndigheter att för sina vägledningar till länsstyrelserna inte betrakta redan dikade torvmarker som våtmark vid prövning av tillstånd för torvbruk och tillkännager detta för regeringen.
67. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att betrakta dikad mark som mark för skogs- eller jordbruk och tillkännager detta för regeringen.
68. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om skärpta straff för allvarligare miljöbrott och tillkännager detta för regeringen.
69. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av utredning och lagföring av miljöbrott och tillkännager detta för regeringen.
70. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att gynna framväxten av moderna trädgårdsstäder i sin stadsplanering och tillkännager detta för regeringen.

Tabell

Tabell 1 Anslagsförslag 2022 för utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård

Tusental kronor

Ramanslag	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1:1 Naturvårdsverket	645 033	-12 000
1:2 Miljöövervakning m.m.	513 714	-38 000
1:3 Åtgärder för värdefull natur	2 064 035	-350 000
1:4 Sanering och återställning av förorenade områden	1 167 318	±0
1:5 Miljöforskning	96 825	±0
1:6 Kemikalieinspektionen	298 094	±0
1:7 Avgifter till Internationella organisationer	282 131	±0
1:8 Klimatbonus	3 510 000	600 000
1:9 Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	298 143	±0
1:10 Klimatanpassning	140 000	±0
1:11 Åtgärder för havs- och vattenmiljö	1 579 565	±0
1:12 Insatser för internationella klimatinvesteringar	154 100	±0
1:13 Internationellt miljösamarbete	47 400	±0
1:14 Skydd av värdefull natur	3 725 500	-2 676 000
1:15 Havs- och vattenmyndigheten	307 151	-124 000
1:16 Klimatinvesteringar	2 755 000	-300 000
1:17 Klimatpremier	1 600 500	-1 180 000
1:18 Stöd för gröna och trygga samhällen	200 000	-200 000
1:19 Industriklivet	909 000	±0
1:20 Åtgärder för ras- och skredsäkring längs Göta älv	215 000	±0
1:21 Driftstöd för bio-CCS	10 000	±0
1:22 Kompetenslyft för klimatomställningen	100 000	-100 000
2:1 Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande	128 163	±0
2:2 Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande: Forskning	1 104 908	±0
99:2 Effektiv utsläppsbroms	±0	1 000 000
Summa	21 851 580	-3 380 000

Den kristdemokratiska förvaltarskapstanken

Kristdemokraternas miljöpolitik grundar sig på förvaltarskapsprincipen. Människan har ett ansvar för att förvalta ändliga resurser och naturvärden. Vi som lever nu ska överlämna en jord som nästa generation kan ha som hem. Politiken ska därför, grundad på försiktighetsprincipen, utformas så att både det offentliga, våra företag, civilsamhället och enskilda ges förutsättningar att göra rätt, dvs. styra mot ett gott förvaltarskap och en hållbar utveckling.

Miljöpolitiken är inte enbart en nationell angelägenhet; miljöproblemen stannar inte vid nationsgränserna. Det är därför ett måste att miljöfrågorna hanteras internationellt. Många problem kan lösas på EU-nivå medan andra frågor kräver globala beslut.

Kring de internationella klimatfrågorna råder i nuläget en stor blocköverskridande enighet i Sverige. Efter klimatmötet i Paris i slutet av 2016 har världens länder enats om att försöka hejda den globala uppvärmningen till max 1,5 grader. För Sveriges del innebär detta att ha reducerat sina koldioxidutsläpp med 40 procent till 2030 jämfört med 1990. 2019 kunde konstateras att Sverige sedan 1990 har reducerat koldioxidutsläppen med 29 procent. Därtill har Sverige målsättningen utifrån det klimatpolitiska ramverket att till 2030 minska sina koldioxidutsläpp med 63 procent och år 2045 inte ha några nettoutsläpp alls. För att klara denna målsättning på ett kostnadseffektivt sätt i harmoni med våra övriga samhällsmål behövs tekniska genombrott och en kontinuerlig tillväxt som främjar framväxten av de innovationer som krävs.

Politiskt ansvar för miljön och klimatet

Att ställa om vårt samhälle kräver en vilja till reformer och investeringar som realiserar innovationer. Politiken har till uppgift att få till stånd lösningar och en fungerande infrastruktur för exempelvis en effektiv materialåtervinning och snabba tillståndsprocesser. Men förutsättningen för omställning avgörs av tekniska förutsättningar och att förändringar är förankrade i människors omställningsvilja och förmåga. Därför krävs att de beslut som fattas är väl underbyggda av forskning, leder till förändring och har mandat hos folket.

I miljö- och klimatpolitiken är det angeläget med en bred politisk samsyn om de övergripande miljöpolitiska målen som håller över tid. Självklart behöver de politiska målen och ambitionerna vässas i takt med att forskningen gör framsteg och samhällsutmaningarna växlar. Men för en hållbar miljö- och klimatpolitik behövs en grundläggande långsiktig riktning, som inte riskerar att förändras dramatiskt vid varje riksdagsval. Detta behövs inte minst för att säkra investeringar som gynnar en klimatvänlig utveckling. Stora och små företag måste våga göra även dyra – men långsiktigt lönsamma och för miljön nödvändiga – investeringar i den egna verksamheten. För att detta ska ske behöver det finnas ett relativt stort mått av förutsägbarhet att bygga kalkylerna på. Miljöskatter och andra regler bör utformas på ett så teknikneutralt sätt som möjligt eftersom utvecklingen hela tiden går framåt och det är svårt att idag förutspå vilken energiteknik, byggnadsteknik eller vilka drivmedel som är aktuella om fem eller tio år.

Öka möjligheterna till lokal miljöpolitik

Miljöutmaningarna ser väldigt olika ut lokalt och regionalt. När man på vissa håll kämpar med höga utsläpp i luften från tät trafik och trängsel på gatorna, kan markutsläpp från gammal industrimark eller alltför många enskilda avlopp i dåligt skick vara de största problemen någon annanstans. Sverige har en varierad natur och växlande karaktär i olika landsändar. Det innebär att en enskild miljöpolitisk reform sällan slår lika väl ut överallt i vårt land.

Den kristdemokratiska subsidiaritetsprincipen bör tillämpas även på det miljöpolitiska området, och ansvaret för fler åtgärder fördelas på ett ändamålsenligt sätt. Sveriges kommuner har olika förutsättningar och det är viktigt att statliga initiativ, styrmedel och skatter inte missgynnar någon del av landet. Ett sätt att undvika detta kan vara att ge

rådigheten över fler styrmedel till kommunal nivå och på så sätt möjliggöra för kommuner att själva genomföra åtgärder som bäst passar deras geografiska förutsättningar. Det skulle möjliggöra för fler kommuner att på ett bättre sätt möta de utmaningar som just de står inför. Med reformeringen av handelssystemet 2021 förändras systemet och lämnar det förbestämda utsläppsutrymmet där åtgärder gjorde att utsläppsutrymme frigjordes i andra länder i en vattensängseffekt. Nu annulleras utsläppsrätter vid ett tillräckligt stort överskott och enskilda aktörers beslut för reducerade koldioxidutsläpp motverkas inte längre genom att tillåta utsläpp på annat håll. Detta aktualiserar och stärker kommunala klimatåtgärder.

Det kan till exempel röra trafikpolitiska bestämmelser såsom möjligheten att besluta om hur man i kommunen disponerar intäkter från trängselavgifter i de fall kommunen själv är väghållare. Ett annat viktigt område är den lokala energiproduktionen med ny förnybar energi såväl som investeringar i fjärrvärme och kraftvärme. Kommuner som Örebro har med konceptet Smart stad för stadsdelen Tamarinden optimerat energianvändandet genom att dela energin mellan fastigheterna i stadsdelen. Viktiga framväxande projekt med stor potential är kopplingen mellan avfall och framställningen av biokol samt infångningen av koldioxid.

Kommuner och regioner bör ges stor frihet för att kunna erbjuda nya tjänster eller organisatoriska lösningar för att påskynda omställningsarbetet. Lagstiftningen bör ses över och hinder tas bort för att möjliggöra detta.

En ansvarsfull offentlig upphandling

Den offentliga sektorn har en stor möjlighet att påverka utsläppen av koldioxid och miljögifter via upphandlingen av såväl tjänster som varor, inte minst av livsmedel. Genom en offentlig upphandling som drivs av värden om hållbarhet och bygger på en grundlig livscykelanalys gynnas såväl klimatet som produktkvaliteten. I den offentliga upphandlingen bör hänsyn tas till faktorer som miljö- och klimatpåverkan. Det bör också beaktas att kortare transporter minskar den negativa miljöpåverkan. Detta talar för en ökad andel närproducerat. Därför bör kriterierna i möjligaste mån utformas så att lokala företag kan delta i upphandlingen.

Klimatpolitiken

Klimatutmaningen är i högsta grad global, och utöver ansvarsfulla nationella åtaganden för minskade utsläpp krävs gemensamma kraftanstängningar internationellt. Genom att visa att det går att kombinera låga utsläpp med god ekonomisk utveckling kan Sverige bidra till att slå hål på den internationellt sett alltför förhärskande myten om motsatsen. Samtidigt som Sverige sedan 1990 reducerat sina klimatutsläpp med 29 procent, har vår BNP vuxit med 86 procent.

Klimatförändringarna kräver såväl regionala och nationella som globala lösningar. Beroendet av fossila bränslen är både en belastning på miljön och en säkerhetspolitisk risk. Det europeiska beroendet av rysk gas och kolkraft bidrar till utsläpp av koldioxid och politisk instabilitet. Flera EU-länder har inte ställt om från kolberoende medan andra ökat sitt beroende av fossila källor genom att stänga ner kärnkraft och investera

för mycket i energikällor med oregelbunden produktion. Sverige ska fortsätta driva på för att EU ska vara ett klimat- och miljöpolitiskt föredöme globalt.

Sverige har idag mycket låga koldioxidutsläpp från energiförbrukning, det vill säga de utsläpp som kommer från el- och värmeanvändning i industri och hushåll. Detta beror på att en så stor del av den svenska industrins elförsörjning kommer från kärnkraft och vattenkraft. I transportsektorn har utsläppen från vägtrafiken minskat med 29 procent sedan 2010. Till stor del beror detta på den anomali som året 2020 under pandemin representerar. Mätt med 2019 som slutår blir i stället minskningen 22 procent. Även om koldioxidutsläppen visar en nedåtgående trend behöver elektrifiering och iblandning öka för att uppnå målsättningarna om ett transporteffektivt samhälle där beroende av fossila bränslen elimineras.

Ett utvecklat system för handel med utsläppsrätter

Koldioxidskatt på fossila bränslen och ett utvecklat utsläppshandelssystem inom EU är effektiva styrmedel för minskade utsläpp och ett bättre klimat. EU:s mål för minskade utsläpp och energieffektivisering spelar en central roll i arbetet mot miljöförstöring och klimatförändring. Kristdemokraterna har länge varit pådrivande för att utveckla handeln inom EU med utsläppsrätter (ETS) som är ett kostnadseffektivt verktyg för att nå klimatmål. Systemet domineras idag av industrisektorn och energiproduktionen, och sen år 2012 ingår även de flygoperatörer som flyger i EU. Fit for 55 är en samling förslag som syftar till att se över och uppdatera EU-lagstiftningen och införa nya initiativ med avsikt att se till att EU:s politik följer klimatmål om 55 procents utsläppsminskningar som rådet och Europaparlamentet enats om. Som en del av EU:s klimatpaket Fit for 55 skärps systemet med inkludering av både byggnads- och transportsektorn i EU:s utsläppshandelssystem. Den fria tilldelningen fasas ut under en tioårsperiod och en gränsjusteringsmekanism (CBAM) införs. Sektorsvis bör Sverige i relation till införandet av utsläppssystemet beakta effekterna för vår konkurrenskraft. Vi har till exempel redan världens högsta koldioxidskatter på transporter. Om kostnaden för transporter ökar till följd av ETS till den grad att vår exportkraft reduceras, riskerar vi att svensktillverkad export ersätts av annan med större koldioxidavtryck. Effekten av Fit for 55 bör därför justeras så att kostnadsnivån inte urholkar svensk konkurrenskraft.

Annulering av utsläppsrätter

Klimatkrisen är i högsta grad global. Utöver ansvarsfulla nationella åtaganden för minskade utsläpp krävs gemensamma kraftanstängningar internationellt. Sverige har sedan tidigare en hög och effektiv koldioxidskatt som reglerar de inhemska utsläppen. I jämförelse med europeiska länder och andra nationer har Sverige därför kommit långt; svenska utsläpp är väsentligt lägre än många andra länders. Större klimatnytta kan därför ofta göras genom att på olika sätt påskynda omställningen i andra länder. Inom EU är utsläppsrättssystemet ETS en viktig åtgärd för att på ett kostnadseffektivt sätt minska utsläppen och påskynda den tekniska omställningen. Kristdemokraterna har länge varit pådrivande för att utveckla handeln med utsläppsrätter. Systemet omfattar idag industrisektorn och energiproduktion, som tillsammans står för omkring 45 procent av utsläppen inom EU. Vi anser att handelssystemet med utsläppsrätter successivt bör utvidgas till att omfatta även övriga transportsektorn samt andra samhällssektorer med

stora utsläpp som ännu inte deltar i systemet, exempelvis hushåll, jordbruk och icke-industriellt näringsliv. EU har också utvecklat systemet.

2019 infördes en marknadsstabilitetsreserv (MSR) som ska användas för att reglera antalet utsläppsrätter på marknaden (TNAC) och tjäna som reserv vid den tidpunkt då antalet utsläppsrätter behöver balanseras. Sedan 2019, och så länge antalet utsläppsrätter i omlopp överstiger 833 miljoner, avsätts 24 procent av utsläppsrätterna till MSR, istället för att auktioneras ut på marknaden. EU har dessutom infört en automatisk annulleringsmekanism; från och med 2023 kommer bara lika många utsläppsrätter som auktioneras ut året innan att finnas kvar i reserven. Överskjutande rättigheter försvinner i en löpande, automatisk, annullering. Detta innebär en kraftfull minskning av antalet utsläppsrätter i omlopp, varpå priset för utsläpp förväntas stiga. Sverige kan dock påskynda denna process, och därigenom bidra på ett kostnadseffektivt sätt till att minska utsläppen i EU snabbare, genom att köpa upp utsläppsrätter. Före utgången av 2020 fanns ca 1,6 miljarder utsläppsrätter i cirkulation (TNAC). Det innebär att så länge som TNAC är större än 833 miljoner, så kan Sverige köpa upp utsläppsrätter och förvara dessa till den dag TNAC understiger 833 miljoner. Vid denna tidpunkt kommer EU-systemets automatiska annulleringsmekanism att minska antalet utsläppsrätter kraftigt, och den del som Sverige köpt kan adderas till den delen av det annullerade antalet utsläppsrätter. Därmed kan utsläppen i EU minska med exakt samma mängd som antalet köpta utsläppsrätter. Den verkningsgraden är sällsynt för motsvarande skattehöjning eller annan statlig reform som endast träffar inhemska intressen. Ett sånt upplägg innebär också att alla aktörer, oavsett om de är svenska eller utländska, kommer påverkas på samma sätt. Samma effekt uppstår inte om utsläppsrätterna annulleras före denna tidpunkt, eftersom Sveriges köp av utsläppsrätter då bara skulle innebära ett lägre antal som avsätts i marknadsstabilitetsreserven. Tidigare prognoser har beräknat att antalet utsläppsrätter i omlopp skulle understiga 833 miljoner under 2024. Men utsläppsrätterna har fortsatt att vara på ca 1,6 miljarder, under ett antal år, trots förändrat regelverk. Anledningarna till det kan vara den ekonomiska nedgången under coronapandemin, att företag ställer om i högre takt än beräknat eller att de äger mer utsläppsrätter än de behöver. Det gör att vinsterna med att köpa upp utsläppsrätter är ännu större och åtgärden än mer angelägen. Kristdemokraterna föreslår därför en kraftfull satsning på att minska utsläppen genom att 1 000 miljoner kr avsätts under 2022, 500 miljoner kr 2023 och 100 miljoner kr 2024 till att köpa upp och senare annullera utsläppsrätter. För 2022 innebär det 1,64 miljoner ton i minskade koldioxidutsläpp, vilket motsvarar 35 procent av vad lastbilsflottan i Sverige släpper ut och mer än dubbelt så mycket som de samlade utsläppen från inrikesflygtrafiken. Under budgetperioden kan utsläpp motsvarande totalt 2,62 miljoner ton koldioxidekvivalenter reduceras.

Förbud mot utvinning av skiffergas

Utvinning av skiffergas innebär stora miljörisker och bidrar till klimatförändringen. Miljöriskerna vid utvinningen av skiffergas är stora och de kemikalier som används är mycket giftiga även i små mängder. För kringboende och allmänhet kan konsekvenserna bli förödande. Vissa länder, exempelvis Frankrike och Bulgarien, har beslutat att helt skrinlägga alla planer på utvinning av skiffergas. Kristdemokraterna föreslår att utvinning av skiffergas ska vara förbjudet i Sverige. I dagsläget förekommer ingen utvinning av skiffergas i Sverige.

Utvinnningen av skiffergas i USA har påverkat den globala prisbilden på fossil energi. Inflödet av naturgas på en marknad som tidigare haft höga priser på både olja och naturgas har inneburit ett prisfall för fossil energi. Detta försämrar möjligheterna till förnybar och klimatneutral energi. Skiffergasen är därmed ett stickspår som cementerar fossila strukturer.

Fossilfritt flyg

Flyget är en del av det svenska kollektivtrafiksystemet och behöver på samma sätt som all annan kollektivtrafik möta behovet av resor och arbetsresor, framför allt under de reseintensiva tiderna på dygnet.

Sverige är ett av Europas till ytan största länder med en stark exportindustri. Det ställer krav på en fungerande infrastruktur där både personer och gods kan transporteras snabbt inom och utanför landet.

Flyget har i närtid utmanats svårt av den globala pandemin covid-19. Parallellt med detta har införts den kostnadsdrivande flygskatten, reduktionsplikt, höjda miljöavgifter från Luftfartsverket och det globala klimatstyrmedlet Corsia.

Trots pandemin och ökande kostnader är flyget inne i en potentiell omställningsfas mot inblandning av förnybart bränsle och elektrifiering. Den svenska flygbranschen anger i sin färdplan en målsättning om ett fossilfritt inrikesflyg 2030 och ett fossilfritt flyg både in- och utrikes 2045. De första elektrifierade inrikeslinjerna mellan Bromma och Visby förbereds till 2026. För att lyckas med den ambitionen krävs en politisk vilja att stödja och främja snarare än den avvecklingsiver som präglar regeringen. I sin färdplan efterlyser flygbranschen allokering av forskningsmedel för effektivisering av storskalig produktion av fossilfritt bränsle. Färdplanen efterlyser också en långsiktig statlig målbild för övergången till ett fossilfritt flyg. Idag är detta något branschen främst driver medan regeringsföreträdare på presskonferenser spår transportslagets avvecklande. Kristdemokraterna vill därför att regeringen snarast presenterar för riksdagen en offentlig målbild för övergången till fossilfritt flyg med hållpunkterna 2030 och 2045 inkluderande ett långsiktigt mål om elflyg.

Som vi tidigare föreslagit utvidgas Energimyndighetens främjandeuppdrag gentemot hållbara biobränslen för flyg till en satsning som omfattar forskning och utveckling av elflyg. Regeringen avsätter 50 miljoner kronor till detta 2021 och 2022 under utgiftsområde 21 anslag 1:4. Kristdemokraterna fördubblar anslaget till 100 miljoner kronor 2021 och 2022.

Den flygskatt som infördes 2017 har hittills haft som sin främsta effekt att flyglinjer flyttats utanför Sveriges gränser. Flyglinjer till mål som USA har flyttats till närliggande nordiska huvudstäder. Om målet är att minska svenska flygplatsers konkurrenskraft har skatten varit effektiv. För att minska flygets miljöpåverkan är dock andra styrmedel mer effektiva. Kristdemokraterna föreslog föregående budgetår att flygskatten pausar. Även för budgetåret 2022 föreslår Kristdemokraterna att flygskatten uteblir.

Industrins processutsläpp

Arbetet med att fasa ut processutsläppen inom industrin har en avgörande potential att hjälpa Sverige att nå sina klimatmål, men också att förändra liknande processer i andra länder på ett sätt som kan spela en stor roll för globala utsläppsminskningar.

Introduktionen av nya tekniker som fossilfri produktion av järnsvamp genom användning av vätgas och utvecklingen av bio-CCS behöver främjas och underlättas genom att fossilfri energiproduktion säkras och tillståndsprocesser effektiviseras.

Infångning och lagring av koldioxid

Genom att fånga in och lagra koldioxid elimineras utsläpp som annars skulle nå atmosfären. Fossil koldioxid som lagras (CCS) minskar utsläppen men ger inte minusutsläpp. När koldioxidavskiljningen görs från biomassa (bio-CCS) etableras emellertid en kolsänka där utsläppen aktivt reduceras från atmosfären. Enbart genom att ta vara på utsläppen i Stockholm finns en potential att skapa en kolsänka på två miljoner ton, motsvarande utsläppen av koldioxid från Stockholms samlade biltrafik. I Sverige finns inga bergsformationer eller havsdjup som är lämpliga för koldioxidlagring. I Nordsjön och i Norska havet finns däremot lämpliga områden. De identifierade 18 bäst lämpade lagringsplatserna för koldioxid inom Norden har tillsammans en teoretisk lagringskapacitet som uppgår till mer än 86 gigaton. Med dagens utsläppstakt motsvarar denna lagringskapacitet 564 år av de nuvarande årliga koldioxidutsläpp som sker inom den nordiska regionen.

Idag släpper svenska biokraftverk ut cirka 30 megaton CO₂ årligen. Detta innebär en stor potential att dra ut koldioxid ur atmosfären. Växande träd och andra grödor binder kol. När dessa förbränns i biokraftverk bildas CO₂ som då kan fångas in och lagras. Nettoeffekten blir att koldioxid tas bort ur atmosfären. Att Sverige har en så stor andel energi från biobränslen talar för att Sverige ska prioritera teknik för infångning och lagring av CO₂. Därigenom kan vi nyttja detta förnybara bränsle och samtidigt bidra till nettoupptag ur atmosfären.

Energimyndigheten har i en delrapportering av ett uppdrag om att lämna förslag på utformning av ett system för driftsstöd föreslagit omvända auktioner som stöd för bio-CCS.

Regeringen föreslår i budgetpropositionen inrättandet av ett system med omvända auktioner alternativt fast lagringspeng för koldioxidavskiljning. Kristdemokraterna stödjer detta initiativ men menar att det finns anledning att till 2026 då satsningen inleds överväga en omfattning motsvarande vad Energimyndighetens utredning föreslagit. Därtill behöver också regeringen arbeta för upprättandet av EU-gemensamma styrmedel.

Som jämförelse satsade den norska regeringen drygt 16 miljarder på koldioxid-infångning inför 2020. I satsningarna finns i förlängningen möjlighet till en integrerad nordisk utveckling som Sverige bör bejaka och främja med investeringar i nätkapacitet. Norge satsar drygt 3 miljarder på Norcems cementfabrik i norska Brevik. Norcems anläggning ingår i samma koncern som cementfabriken i Slite på Gotland vilket tillgängliggör tekniken även där. Detta under förutsättning att nätkapaciteten på Gotland stärks.

Vätgas

Vätgas har flera applikationer, bland annat som energibärare för att lagra energi, råvara i industriella processer, och som drivmedel inom fordonsflottan, flyget och industrin. En fördel med vätgas är att den kan produceras av exempelvis fossilfri energi, även

intermittent sådan som vind- eller solenergi för att lagras i form av vätgas som sedan används för transporter. Vätgasen förutsätts av EU-kommissionen i dess vätgasstrategi som en tillväxtmotor och en viktig del i en storskalig omställning av Europas energisystem för att nå klimatneutralitet år 2050. Kristdemokraterna har länge efterlyst en övergripande strategi för hur vätgas kan användas för transporter och inom industrin i Sverige. Regeringen har gett Energimyndigheten i uppdrag att presentera en sådan den 25 november 2021.

Tillståndsprocesser

Idag fördröjs viktiga strategiska investeringar i ny klimatvänlig produktion på grund av de långa tillståndsprocesserna. Ett tillståndsärende kan gå genom länsstyrelsen, mark- och miljödomstolen, Mark- och miljööverdomstolen och Högsta domstolen. Detta kan ta flera år, år som kan vara oerhört kostsamma för verksamheter där investeringar gör att vi kan ligga i den globala framkanten i strävan efter hållbara lösningar på exempelvis våra energi- och transportbehov.

Strategiska miljöprojekt, liksom hela innovations- och utvecklingskedjan, hos svenska industrier hämmas av våra tillståndsprocesser. I takt med att industrier flyttas från Sverige ökar också utsläppen globalt.

Miljöbalken har idag ett uttalat syfte att främja hållbar utveckling och är idag mycket omfattande med 33 kapitel och runt 500 paragrafer. Men miljölagstiftningen behöver förändras och ett bredare samhällsintresse och möjligheterna att uppfylla Sveriges klimatmål ges en starkare roll. Det måste också finnas en ambitiös målsättning att en ny miljölagstiftning signifikant kan reducera kostnaderna och tidsåtgången för miljötillståndsprocesser. Företag har då bättre förutsättningar att ställa om och bidra till både Sveriges och globala klimatmål.

I samband med prövning utgår idag miljöbalken från begreppet bästa möjliga teknik. EU:s regelverk talar istället om bästa tillgängliga teknik. Myndigheters skiftande omvärldsuppfattning medför med utgångspunkten ”bästa möjliga teknik” ökade kostnader, oförutsägbarhet och konkurrensnackdelar gentemot våra europeiska grannar.

Många företag som önskar göra en investering som kan förändra deras klimatavtryck tvekar eftersom de då kan behöva pröva hela sin anläggning eller verksamhet. Ett större fokus på tillsyn motverkar att hela verksamheten tvingas till omprövning löpande. För förändringar i en specifik del av en verksamhet bör prövningen koncentreras till den berörda delen och motsvara ett ändringstillstånd. Istället för att prövningar tar ställning till teknikslag bör också prövningar sträva efter att ta ställning till kvantifierbara begränsningsvärden.

Tillståndsprocesser bör präglas av transparens och ge demokratiskt inflytande, men idag är sakägarkretsen för vid och bör begränsas till de som är direkt berörda av prövningen. Utöver rena sakägare har även miljöorganisationer som uppfyller vissa villkor rätt att överklaga. Även denna krets bör begränsas till de som har direkt koppling till prövningen, något som också efterlystes i Århuskonventionen. Begränsa också antalet berörda myndigheter restriktivt och kräv tydliga ramar för deras medverkan i prövningen. Istället för att enskilda länsstyrelser gör bedömningar bör prövningar göras av nationella expertmyndigheter.

Handläggningen i samband med tillståndsprocesser måste ges tidsramar och gränser för när i processen olika aktörer kan kräva och ge uppgifter. En prövningsmyndighet ska i samband med en handläggning arbeta efter en kommunicerad tidsplan. Om

tidsplanen ska överskridas måste det motiveras. Även domstolsmålet ska vara belagt med en tidsplan för när ett avgörande ska vara fällt, tidsplanen för målet bör utgå från ingivandet och bör inte vara längre än ett år.

Domstolar införskaffar idag sitt underlag till en ansökan utifrån en kompletteringsrunda som bygger på praxis där remissmyndigheter avgör när tillräcklig information inhämtats. Processen är mycket tentativ och tidskrävande. Genom ett krav på domstolen som utredningsskyldig ska domstolen istället bedöma om det föreligger någon brist i ansökan och i så fall begära in upplysning som kan krävas och av vem.

När regeringen övertog prövningen av den planerade ombyggnaden av Preem skadades Sveriges anseende som industrination. Det är dock inte det enda profilerade fallet. Regeringens plötsliga infall att göra Ojnareskogen på Gotland till Natura 2000-område avbröt företaget Nordkalks mångåriga och dyra process för att kunna bryta kalk i området. Bristen på transparens och rättssäkerhet påverkar företagets vilja att göra viktiga investeringar som kan göra skillnad för Sveriges möjligheter att reducera sina utsläpp.

Kritik mot regeringens klimatkliv

Regeringen föreslår en kraftig ökning av det ekonomiska anslaget till utgiftsområde 20. Nyttan av de olika satsningarna varierar emellertid och har som helhet kunnat ifrågasättas. Redan då dessa förslag lanserades i budgetpropositionen för 2018 mötte de kraftig kritik. Konjunkturinstitutet (KI) och Riksrevisionen tillhör de som instämt i kritiken. I flera fall harmonierar förslagen dåligt med EU:s politik på respektive område, och inte sällan motverkas de effekter som uppstår i Sverige av effekter i övriga medlemsstater.

Konjunkturinstitutet har påtalat allvarliga brister i utformningen av tidigare investeringsstöd, inte minst på grund av bristande kostnadseffektivitet och additionalitet. Visserligen konstaterar KI att Klimatklivet kan tidigarelägga verk samma åtgärder, men det kan även innebära kostsamma satsningar på åtgärder vilka sannolikt ändå skulle genomföras.

Kristdemokraterna motsatte sig formerna för Klimatklivet vid dess införande. Sedan dess har Klimatklivet upprepade gånger kritiserats för bristande beslutsunderlag och konsekvensanalyser men också mognat som instrument. Senare projekt har inte innefattat ”informationsåtgärder” och ”klimatterapi” vilka figurerade de första åren. En uttalad målsättning som förtjänar att understrykas, är att Klimatklivets beviljade projekt måste innehålla konkreta reduktioner av koldioxidutsläpp som inte får självs kattas utan måste bedömas av extern part. Kristdemokraterna avstår delar av regeringens utökning av Klimatklivet till förmån för andra klimatinsatser.

Miljömålssystemet

Miljömålssystemet behöver förändras för att det ska vara möjligt att nå. Systemet står i ständig avvägning mot andra samhällsmål.

När den nya miljömålsstrukturen togs fram angavs i propositionen (prop. 2009/10:155): ”En förändrad bedömningsgrund för miljö kvalitetsmålen föreslås som innebär att målen fortsatt är mycket ambitiösa – men inte formulerade på ett sätt som

gör dem omöjliga att nå.” Vidare: ”Bedömningar av möjligheterna att nå miljömålen bör göras utifrån ett helhetsperspektiv.”

När måluppfyllelsen nu utvärderas av myndigheterna konstateras att målen i praktiken är omöjliga att nå, trots att Sverige oavsett regering fört en mycket ambitiös miljöpolitik. I senaste miljömålsuppföljningen ansågs endast 1 av 16 miljömål vara möjligt att nå med beslutade styrmedel. Samtidigt bedöms måluppfyllelsen oberoende av andra samhällsmål. Ett ouppnått mål leder ofelbart till förslag på nya styrmedel. Detta ofta trots att sådana styrmedel går stick i stäv med andra samhällsmål, som inte preciserats på samma detaljnivå. Miljömålets preciseringar blir därmed överordnade andra samhällsmål – inte sällan på kollisionskurs med dem.

Som exempel kan nämnas Sveriges livsmedelsstrategi där en ökad livsmedelsproduktion står i fokus. När miljömål krockar med denna målsättning tar det sig uttryck i att förutsättningarna för livsmedelsproducenter undergrävs.

De myndigheter som beslutar i och arbetar med de frågor som avgör miljömålets uppfyllnad är desamma som utvärderar miljömålen. Ett mål som inte är uppfyllt leder till att de arbetsuppgifter man arbetar med upplevs som viktigare. Det är olämpligt att myndigheterna i praktiken utvärderar sin egen verksamhet, särskilt när det får så stora samhällskonsekvenser. En fristående organisation, oberoende från övriga miljömyndigheter, bör uppdras att utvärdera hur miljömålen nås.

Ett annat problem är att miljömålets preciseringar är utformade på ett sätt så att de i praktiken inte kan nås. Exempelvis tolkas preciseringarna som att inga arter ska vara hotade. Det är av olika skäl omöjligt att uppnå med Artdatabankens definitioner av hotade arter. Många arter är hotade för att de är sällsynta, och sällsynta arter är något som naturligt förekommer i alla ekosystem. Med tolkningen av denna och andra preciseringar kan målen inte nås, ens i teorin. Det finns till exempel idag inga åtgärder som skulle kunna vidtas som leder till att miljömålet Levande skogar kan anses nått. Under nuvarande förutsättningar tappar systemet sin trovärdighet. Det är därför angeläget att miljömålets preciseringar ses över för att säkerställa att målen är möjliga att nå. Miljömålen behöver också relatera till andra samhällsmål och ta hänsyn till helhetsbilden i samband med utvärdering av målen.

Giftfri vardag

Särskild hänsyn till barnen

Våra barn är extra känsliga för kemikalier och därför ska de politiska besluten ta hänsyn till detta och syfta till att skydda barn och unga. Det är redan idag möjligt för en fristående huvudman att driva förskola eller skola med giftfri profil. Detta bör vara möjligt även för en offentlig huvudman. Kristdemokraterna föreslår därför att när en offentlig aktör som bedriver verksamhet för barn gör en upphandling ska den ha rätt att själv ange vilka miljö- och hälsokrav som ska gälla, såvida motparten inte kan bevisa att kraven är obefogade. Detta skulle gälla allt ifrån leksaker och nappflaskor till mat och dryck som i första hand konsumeras av barn i verksamheterna.

Förslaget möjliggör för offentliga aktörer att vara drivande i miljöutvecklingen. Det påpekas ibland att Kalifornien inte skulle ha kunnat vara pådrivande i miljöutvecklingen

om staten varit medlem i EU i stället för i USA. Med detta förslag ökar möjligheterna även för EU-medlemsländernas offentliga aktörer att vara pådrivande.

Nanomaterial

Nanopartiklar har många användningsområden, men vi vet fortfarande för lite om hur människa och miljö utsätts för materialet vars risk, spridning och exponering inte är tillräckligt kända. Den lagstiftning som finns är undermålig. I Reachlagstiftningen finns en gräns som säger att all import eller tillverkning av kemiska ämnen över ett ton per år och tillverkare måste registreras. Eftersom nanomaterial ofta används eller importeras i mycket små mängder riskerar de att falla under strecket för detta krav, vilket gör att den nuvarande lagstiftningen inte helt kan generera den information som behövs för att bedöma risker och vid behov vidta åtgärder.

Kristdemokraterna delar regeringens bedömning att det finns ett stort behov av att anpassa lagstiftningen inom EU och säkerställa att etappmålet om nanopartiklar och nanomaterial uppnås. Det är därför bekymmersamt att kommissionen inte föreslagit några ändringar i den riktningen.

EU-kommissionen anser att Reach är rätt forum för att hantera risker med nano och att det räcker med att ändra i bilagor och vägledningsdokument för att Reach fullt ut ska bli tillämplig på nanomaterial. Kristdemokraterna anser att kommissionen även ska utreda andra sätt att garantera en säker hantering av nanomaterial, exempelvis en kompletterande lagstiftning för nano. Regeringen bör verka för detta inom EU. Detta bör ges regeringen till känna.

Förbjud alla bisfenoler

Bisfenol A är ett ämne med omfattande användning i samhället. Ämnet har flera hälso- och miljöfarliga egenskaper. Ämnet misstänks kunna ge skadliga effekter på fortplantningsförmågan. Studier har visat att bisfenol A är hormonstörande vid låga doser.

Sedan tidigare råder inom EU förbud mot bisfenol A i nappflaskor och barnmatsförpackningar. Även andra typer av bisfenoler är dock skadliga. Debatten om bisfenol A har medfört att varianter av fenol, kallade bisfenol B, bisfenol F och bisfenol S har dykt upp på marknaden för kassakvitton. Den enda tillverkaren av kassakvitton i Sverige har i ett yttrande till regeringen framhållit att om ett förbud mot bisfenol A införs så bör detta omfatta alla typer av bisfenoler. Dessa uppges ha samma verkan som bisfenol A men kan vara svårare att bryta ner.

I den så kallade Selmastudien undersöktes exponeringen för hormonstörande ämnen och deras betydelse för utvecklingen av kroniska sjukdomar. Selmastudien kunde påvisa hur exponering för bisfenol F under tidig graviditet kunde kopplas till sämre kognitiv förmåga hos barn vid 7 års ålder.

Sedan december 2015 har EU-kommissionen, med stöd av EU:s leksaksdirektiv, infört haltgränser för bisfenol A i leksaker för barn under tre år och leksaker som är avsedda att stoppas i munnen. Detta är ett steg i rätt riktning, men det är dags att gå vidare och förbjuda alla former av bisfenoler. Detta bör ges regeringen till känna.

PFAS

Många dricksvattentäkter i Sverige är förorenade med långlivade och giftiga per- och polyfluorerade kemikalier som går under samlingsnamnet PFAS. Dricksvattentäkterna för så mycket som 3,5 miljoner invånare i vårt land kan vara förorenade av PFAS. I Ronneby pågår en långdragen rättsprocess där tingsrätten funnit att det kommunala vattenbolaget ska kompensera innevånarna i byn Kallinge eftersom förhöjda halter av PFAS i blodet bör klassas som personskada. Tingsrättens dom är överklagad till hovrätten. Olika PFAS-föreningar förekommer i ett antal tillämpningar, däribland brandsläckningsskum samt inom olika industriella processer. Textil- och läderimpregnering är ett annat stort användningsområde med applikation för till exempel vattenavvisande friluftskläder. Idag är endast en av PFAS-föreningarna förbjuden, nämligen PFOS. Men även många av de andra PFAS-föreningarna har liknande miljö- och hälsoegenskaper. Därför är det angeläget med ett helhetsgrepp på denna kemikaliegrupp. Kristdemokraterna föreslår ett förbud mot alla PFAS-ämnen, förutom de ämnen där det kan visas att ämnets miljö- och hälsoegenskaper är acceptabla.

Kemikalieskatten

Den första juli 2017 infördes kemikalieskatten, en viktbaserad punktskatt på elektronikvaror som kan uppgå till över 300 kronor per produkt exklusive moms. Syftet med skatten är att minska konsumtionen av elektronikvaror som innehåller skadliga flamskyddsmedel. Man förväntade sig att staten skulle öka sina skatteintäkter med 2,4 miljarder kronor.

Utvärderingar som gjorts av Svensk Handel visar på att intäkterna blev betydligt lägre samtidigt som antalet arbetstillfällen minskade med ungefär 1 000 st. Totaleffekten av försäljningsbortfallet till följd av kemikalieskatten beräknades till ungefär 3 miljarder kronor. Till detta ska läggas att de administrativa kostnaderna ökade med ungefär 300 miljoner kronor.

Skatten påverkar också återbruket av elektroniska varor negativt. Återbrukande företag som köper begagnad elektronik, renoverar och säljer bidrar till ett minskat klimatavtryck för en cirkulär ekonomi. De återbrukande företagen har mycket svårt att utan omfattande administration påvisa det undantag för skattskyldighet de har rätt till och drabbas därför av skatten.

Utredningen (Fi2019/04008/S2) av Skatteverket som presenterades under hösten 2020 påvisade kemikalieskattens begränsade effekt att reducera förekomsten av de farliga kemikalierna. Skatteverkets utredning bekräftade också skattens betungande administrativa börda.

I en andra uppföljande utvärdering av Skatteverket tillsammans med Kemikalieinspektionen under våren 2021 bekräftades hur skattens utformning leder till att vissa farliga ämnen ersätts av andra farliga ämnen. Utvärderingen föreslår förändringar så att varor som innehåller farligare ämnen beskattas mer än andra i förhållande till skatten. I utvärderingen föreslås också ändrade definitioner som ska underlätta tydligheten med skatten. De administrativa lättnader som föreslås hjälper emellertid inte återbruksaktörerna.

För att underlätta möjligheten till återbruk bör därför utredas möjligheterna att införa en presumtion om att kemikalieskatt är betald på en vara som återbrukas. Utöver den

förenkling detta skulle innebära skulle det också innebära att fler elektronikvaror kunde återvinnas och användas fler gånger. I syfte att bespara elektronikbranschen den kostnadshöjning som regeringens indexering av elektronikskatten innebär, anslår Kristdemokraterna 40 miljoner kronor 2023 och 80 miljoner kronor 2024.

Läkemedels miljöpåverkan

Idag finns ett producentansvar för läkemedel, som innebär att en producent utan ersättning ska ta hand om avfall som består av bl.a. överblivna läkemedel.

Läkemedelslagstiftningen kräver att läkemedelsföretagen dokumenterar potentiella miljöeffekter från läkemedelsprodukter i samband med godkännandet av nya läkemedel. Detta har gällt inom EU sedan 1995. 2004 togs i samarbete mellan Läkemedelsindustri-föreningen (LIF), Apoteket AB, Läkemedelsverket, Stockholms läns landsting och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) ett klassificeringssystem för läkemedel-substanser fram som finns tillgängligt på fass.se. Dokumenten uppdateras vart tredje år och dokument för nya substanser och substanser som tidigare saknat miljödokument tillkommer.

Farmaceuterna har en nyckelroll när det gäller att upplysa patienterna om de läkemedel som har en särskilt negativ påverkan på miljön. Läkemedelsverket har tidigare (2017) utrett möjligheten att införa ett farmaceutsortiment – en ny nivå av läkemedelsklassning som gör fler läkemedel receptfria under förutsättning att de säljs bakom disk och tillsammans med konsultation av farmaceut. Sortimentet kan innefatta läkemedel vid lindrigare och okomplicerade åkommor eller tillstånd, exempelvis salvor vid ögoninflammation och eksem, potensläkemedel eller högre styrkor av läkemedel som idag är receptfria endast i lägre styrkor. Vi anser att farmaceutsortimentet även skulle kunna inkludera läkemedel som har stor miljöpåverkan. Farmaceuten ges då möjlighet att informera om hur läkemedlet ska hanteras för att minimera den negativa effekten på miljön. Ett första steg är att utöka och tydliggöra den påbörjade varnings-skyllning som apotekens branschorganisation infört för miljöskadliga produkter i sina hyllor och på webben när läkemedel säljs.

I den tidigare utredningen avfärdade Läkemedelsverket utifrån jämförelser med andra länder möjligheten till ett farmaceutsortiment, men läkemedel utvecklas kontinuerligt och görs tillgängliga på nya sätt utifrån nya beredningsformer. Det finns också anledning att beakta läkemedlens miljöpåverkan. Frågan behöver därför en ny översyn.

De största effekterna av läkemedel sker vid användning då rester utsöndras med urin och avföring. Att våra reningsverk förmår rena avloppsvatten från dessa rester är därför eftersträvansvärt för att minska de skadliga miljöeffekterna. I april 2017 redovisade Naturvårdsverket ett regeringsuppdrag om reningsmetoder för läkemedelsrester. Naturvårdsverket konstaterar i rapporten att det finns ett behov av att införa avancerad rening av läkemedelsrester i avloppsvatten. Sådan rening skulle även medföra rening av andra oönskade ämnen. Uppförandet av reningsverk är dock förenat med stora kostnader, energikrävande i drift och tekniskt komplicerat. Investeringskostnaden för att åstadkomma avancerad läkemedelsrening beräknas uppgå till mellan 6 och 10 miljarder kronor för en utbyggnad av 50–100 reningsverk. Det finns inte lösningar som renar 100 procent och reningseffekten som uppnås riskerar att ätas upp av ökande konsumtion. Kristdemokraterna anser ändå att de initiativ och pilotanläggningar som är i gång bör

stödjas och höjer i likhet med regeringen anslaget med 75 miljoner kronor under 2021 och 2022 under anslag 1:15, utgiftsområde 20.

Levande hav

Stoppa övergödningen

Trots att utsläppen av fosfor och kväve till Östersjön nådde sitt maximum omkring 1980 fortsätter innanhavet att plågas av övergödningssproblem. De återkommande algblomningar som drabbar Östersjön sommartid är ett av tecknen på att Östersjön inte mår bra. 15 procent av Östersjöns botten betraktas som död i den bemärkelsen att bara bakterier överlever där. Närmare 30 procent av havsbotten i Östersjön lider av allvarlig syrebrist.

Den främsta orsaken är övergödning från avlopp och jordbruk och den största delen av föroreningarna i Östersjön kommer via floderna. 90 miljoner människor lever inom Östersjöns avrinningsområde. Det är viktigt att investeringar i avlopp och utvecklingen av jordbruket kring Östersjön sker med stor hänsyn till miljön.

Kristdemokraterna ser ekonomiska styrmedel som ett användbart instrument i miljöpolitiken. Havs- och vattenmyndigheten (HaV) presenterade 2020 en utredning kring förutsättningarna för införande av ett system med överlåtelsebara utsläppsrätter för kväve och fosfor i Östersjön. Utredningens genomförande försvårades av pandemin, och man fann också stora svårigheter att sjösätta ett sådant förslag innan 2027 då dels god status enligt miljömålet Ingen övergödning redan ska vara uppnådd. EU:s vattendirektiv förväntas också ha stor påverkan på förutsättningarna för utformningen av ett handelssystem. Vidare identifierade myndigheten ett antal nyckelfrågor för vidare utredning som förutsättning för att utforma ett handelssystem, bland annat typ av system, reduktionsmål, deltagare, uppskattning av åtgärdseffekter och revision av befintliga styrmedel. Kristdemokraterna anser att utredningsarbetet bör fortsätta och att det internationella miljösamarbete som förutsätter införandet av ett utsläppshandelssystem för fosfor och kväve bör utvecklas ytterligare.

Samarbete mellan kuststaterna

Kristdemokraterna vill att Sverige går i täten för ett gemensamt ansvarstagande för Östersjöns miljö. Östersjön är ett världsunikt bräckvattenhav med ett särskilt ekosystem. Oregelbundna variationer i saltvatteninflödet medför instabila villkor för arterna. Den långsamma vattenomsättningen i Östersjön gör att gifter och andra kemikalier inte rinner ut ur innanhavet i någon större omfattning utan stannar kvar och anrikas. Dessa omständigheter gör att det är motiverat att ta särskilda hänsyn till Östersjöns miljö och djurliv.

För att hantera Östersjöns miljöutmaningar är det nödvändigt med ett nära samarbete mellan kuststaterna. Dessa bör solidariskt finansiera sådana kostnadseffektiva miljöåtgärder som gynnar Östersjöns gemensamma miljö. Det är mycket viktigt att EU:s ramdirektiv för vatten genomförs i alla Östersjöländer och att Ryssland tydligt involveras i detta arbete. Alla berörda länder bör också intensifiera arbetet med att

identifiera och sanera källor till dioxin, kadmium och PCB; dessa gifter skadar allvarligt Östersjöns djurliv.

Förbud oljeborring

Flera Östersjöstater utvinner eller prospekterar idag olja i Östersjön, dock ej Sverige. En oljeolycka i det känsliga innanhav som Östersjön utgör skulle få särskilt allvarliga miljökonsekvenser och utgör ett hot även mot Sveriges kuster och havsmiljö. Sveriges regering bör verka inom EU och Östersjöorganisationen Helcom för att uppnå ett förbud mot oljeutvinning i Östersjön.

Förebygg och bestraffa oljeutsläpp

Östersjön är ett särskilt känsligt havsområde. Samtidigt utgör innanhavet en viktig transportled för bland annat oljetransporter. Oljeutsläppen fortsätter att vålla problem i Östersjön och det är viktigt att skapa tydliga incitament för att undvika oljeutsläpp. Därför bör bötesbeloppen för utsläpp av olja i Östersjön höjas. Beredskapen för potentiella katastrofer i Östersjöområdet bör höjas. Då kan vi minimera eventuella skadeverkningar. En bestämmelse bör införas om att all olja som transporteras till havs skall märkas med DNA så att det går att spåra från vilket fartyg ett oljeutsläpp skett.

Skydd för den biologiska mångfalden

Främmande organismer som följer med i fartygens ballastvatten från andra hav innebär ett hot mot den biologiska mångfalden i Östersjön. Dessa invasiva arter kan föröka sig okontrollerat och tränga undan inhemska arter. Därför bör alla hamnar i Östersjön och Västerhavet ha mottagningsanordningar för ballastvatten så att detta ej släpps ut i havet.

Bekämpa skarv och säl genom ökad jakt

På flera håll i de svenska skärgårdarna har övriga sjöfåglar trängts tillbaka samtidigt som mellanskarven brett ut sig. Yrkesfiskarna har fått se sina fiskfångster minska.

Skarven har visat sig mycket livskraftig vid de svenska kusterna. Kristdemokraterna anser att mellanskarvens antal behöver decimeras betydligt. Även en bråkdel av nuvarande svenska skarvpopulation skulle sannolikt innebära att arten har god bevarandestatus.

Skarvarnas antal bör främst begränsas genom ökad jakt. Tyvärr sätter EU:s fågeldirektiv upp hinder för detta. Kristdemokraterna föreslår därför att fågeldirektivet uppgraderas så att skarven förs upp på listan över jaktbara arter. Då blir det möjligt för Sverige att besluta om allmän jakt på skarv. I nuläget är det endast möjligt med skydds jakt på skarv. Som andrahandsalternativ bör andra legala vägar för att utöka jakten på skarv undersökas.

Jakt på skarv får idag inte bedrivas närmare än 300 meter från känd boplats för skarv. Denna begränsning i jakten bör avskaffas.

Även sälen behöver vara föremål för utökad licensjakt. Idag betraktas samtliga sälarter med undantag för Östersjöbeståndet av knobbsäl i Sverige som livskraftiga. Populationen är på sådana nivåer att de gör ett signifikant avtryck på fisket. Sälen uppskattas äta fisk motsvarande 100 000 ton i Östersjön. Från 2020 har Naturvårds-

verket fattat beslut om licensjakt på gråsäl. Licensjakten behöver dock utökas och även inkludera knobbsälar och vikare. Licensjakten misslyckas årligen med att uppnå sin kvot och på flera håll i Sverige är sälbestånden för stora med svält som följd. Säljaktens förutsättningar behöver därför stärkas på flera sätt. Detta inkluderar en översyn med jaktens relation till skyddade områden, länsstyrelsernas avgiftsstruktur, handläggning och sätt att kräva rapportering. Sverige bör även återkomma med nya internationella initiativ för att utverka ett nordiskt undantag mot förbudet av handel med sälprodukter.

Plaster i havet

Många miljöproblem är gränsöverskridande, däribland spridningen av skräp i haven. Plast i haven är ett mycket stort problem och EU är en lämplig nivå att agera mot problemet. Sverige bör verka inom EU för att förhindra spridning av skräp i haven. Plast skadar havets djur och skräpar ned stränderna. Det mesta av det plastskräp som flyter iland i Sverige kommer från andra länder. I närliggande länder finns deponier som är undermåligt inhägnade, vilket medför att bl a plastskräp blåser ut i havet vid storm. Plastföremål kan också röra sig över hela jordklotet. Arbetet med att sanera plaster behöver intensifieras.

Säkra miljöövervakningen

Kustbevakningen är en viktig aktör för miljöövervakning i sjöar och utmed kusten. Till följd av att regeringen underfinansierar myndigheten i budgeten, kan fartyg behöva avyttras vilket riskerar att leda till en försämrad miljöövervakning. Kristdemokraterna åtgärdar detta genom att föreslå anslagshöjningar för Kustbevakningen inom utgiftsområde 6.

Återvinning av avfall och förpackningar

Kristdemokraterna vill inte slå sönder den fungerande avfallsinsamling som kommunerna sköter. Däremot vill vi inte att det ska råda monopol när det gäller källsorterat material. Förutsättningarna är väldigt olika i olika delar av landet. Lagen bör underlätta för kommuner eller andra parter som tar ansvar för att lösa praktiska problem i vardagen. Det är viktigt att källsortering uppmuntras. Genom att ge företag och producenter större ansvar och möjligheter att hantera avfall kan nya företag och jobb skapas. Konkurrens sänker kostnader. Företag som kan och vill ska kunna ta ansvar för hela eller delar av sitt avfall, även så kallat hushållsavfall. Kommunerna bör ha fortsatt huvudansvar för brännbart avfall från hushållen som inte lämpar sig för återvinning eller återanvändning. Kommuner bör också få ökat inflytande i utformningen av insamlings-systemen för material som lyder under producentansvaret. Kommuner och fastighetsägare som vill ordna insamling av producentansvarsmaterial utöver den garanterade servicenivån ska kunna göra det och få en rimlig ersättning för insamlat material förutsatt att det sker på ett sätt som möjliggör effektiv återvinning.

Stoppa mikroplasterna

Mikroplaster är plastpartiklar i det breda storleksspannet 0,001–5 mm. De flesta är inte synliga för blotta ögat. Östersjön tillförs mikroplast exempelvis genom slitage av bildäck, båtfärger, tvätt av syntetiska kläder samt hygienprodukter, som tandkräm och smink. Enbart från hygienprodukter spolas det ut runt 40 ton mikroplaster i Östersjön varje år. På vissa ställen i Östersjön finns fler än 100 000 partiklar per kubikmeter vatten. Plast bryts ner mycket långsamt i naturen. Därför ökar successivt halterna av mikroplaster i sjöar och hav. Mikroplaster kan vara ett dödligt hot mot fiskar som får i sig de små plastpartiklarna. Eftersom de inte bryts ner i djuren, ansamlas mikroplasterna allt högre upp i näringskedjan. En konsekvens är att en del av plasten slutligen hamnar i människornas kroppar.

Från och med 1 juli 2018 är mikroplaster förbjudna i vissa produkter i Sverige. Det gäller mikroplast med rengörande, skrubbande eller polerande funktion i produkter som sköljs av eller spottas ut. De återfinns i bland annat tandkräm, schampo, balsam och skrubbar. I Sverige finns redan i dag ett nationellt förbud mot mikroplast i kosmetiska produkter som sköljs av eller spottas ut. EU:s kemikaliemyndighet Echa har föreslagit ett förbud mot avsiktligt tillsatt mikroplast i kemiska produkter. Detta förbud skulle omfatta bland annat kosmetiska produkter, tvätt- och rengöringsmedel, färger och lacker, medicintekniska produkter samt jordbruks- och trädgårdsprodukter. Kristdemokraterna ställer sig bakom detta förbud mot avsiktligt tillsatta mikroplaster, som har föreslagits av Echa.

Inför internationell plastavgift

Plast är ett vanligt material som förekommer i en oräknelig mängd produkter. Plast är billigt att framställa och har flera önskvärda egenskaper som efterfrågas för olika typer av produkter. Många av de produkter som tillverkas av plast är av engångskaraktär eller används bara under en kortare tid. Därefter slängs plastföremålen i soporna och alltför ofta även på andra platser. Från bristande eller obefintlig avfallshantering sprids plasticskräp vidare ut i naturen. Det har beräknats att fyra femtedelar av allt marint skräp är plast och att 90 procent av denna plast kommer från endast tio floder. Åtta av dessa floder är belägna i Asien och två i Afrika.

Det är angeläget att minska nedskräpningen av plast liksom att undvika att fossil plast bränns med åtföljande CO₂-utsläpp till atmosfären.

Huvudstrategin för att hindra dessa fenomen bör vara att öka återvinningen av plast. Ekonomiska incitament är ofta effektiva och skulle troligtvis ha effekt även för att öka återvinningen av plast. Kristdemokraterna föreslår därför att Sverige verkar för införandet av en internationell nytillverkningsavgift på plast som tillverkas av fossila material. Därigenom skulle plast få ett högre återvinningsvärde.

Vattnets kretslopp

Effektivare reningsverk

Kristdemokraterna vill att avloppsreningsverk ska utrustas med avancerade reningsmetoder som klarar av att reducera läkemedelsrester och andra föroreningar som reningsverken inte är kapabla att rena med nuvarande processer. Detta kan exempelvis göras genom pilotprojekt runt om i landet. Naturvårdsverket fick i december 2015 i uppdrag att, i nära dialog med Havs- och vattenmyndigheten, Läkemedelsverket och Kemikalieinspektionen, utreda förutsättningarna för användning av avancerad rening i syfte att avskilja läkemedelsrester från avloppsvatten för att skydda vattenmiljön. Uppdraget redovisades i april 2017. Naturvårdsverket konstaterar i rapporten att det finns ett behov av att införa avancerad rening av läkemedelsrester i avloppsvatten. Sådan rening skulle även medföra rening av andra oönskade ämnen.

Enligt den grova skattning som Naturvårdsverket gör skulle den extra kostnaden för att reducera läkemedelsrester från avloppsvatten ligga mellan 0,75 och 15 kr/m³, beroende på teknikval och reningsverkets storlek. Kostnaden för dagens rening av avloppsvatten ligger på mellan 2 och 8 kr/m³, beroende på storleken på avloppsreningsverket. Räknat på alla avloppsreningsverk i Sverige skulle totalkostnaden för den nya tekniken uppgå till mellan 1,5 och 10 miljarder kronor per år, vilket motsvarar 200 till 1 300 kronor per person och år och innebär en ökning av va-kostnaden på mellan 10 och 50 procent. Generellt är reduktionen i de föreslagna kompletterande teknikerna runt 90 procent för de undersökta ämnena.

Låt viten tillfalla kommunen

Det förekommer att kommuner inte prioriterar att inspektera avlopp för att kontrollera att de uppfyller kraven. Följden blir onödigt läckage av orenat vatten ut i vattendrag och marker, med negativa miljöeffekter som följd. Det behövs incitament för kommunerna att genomföra regelbunden kontroll av enskilda avlopp. Vi föreslår därför att i de fall brott mot miljöbalken upptäcks i samband med kontroll av ett enskilt avlopp bör vitet som åläggs fastighetsägaren tillfalla den aktuella kommunen. Idag tillfaller de staten, medan det är kommunerna som har kontrollansvar.

Organiseringen av enskilda och allmänna avlopp

Reglerna kring vattentjänster skapar i nuläget olika typer av problem runt om i landet.

Skydd mot tvångsinlösen av godkända avlopp

Den enskilde behöver försäkras om att inte drabbas av ytterligare kostnader om han eller hon på eget initiativ installerar ett godkänt avlopp. Därför behöver den enskilde ha en garanti mot att stå för kostnader om kommunen i ett senare skede bestämmer sig för att dra ut kommunalt va till huset. Den som har ett enskilt avlopp som uppfyller gällande miljö- och hälsokrav ska i normalfallet inte påtvingas ett kommunalt avlopp. Om detta ändå sker, bör den ersättning som den enskilde får för att lösa in sitt enskilda avlopp beräknas utifrån en avskrivningstid på 20 år, i stället för som idag 10 år.

Kristdemokraterna anser att den enskilde som redan har ett fungerande avlopp inte ska behöva betala anslutningsavgift till kommunen förrän avloppet verkligen har kopplats upp mot nätet. Detta skulle skapa större trygghet hos den enskilde. Om man senare vill ansluta sig borde anslutningsavgiften justeras med KPI-utvecklingen. Kommunerna borde också bli bättre på att informera fastighetsägarna om att de har rätt att dela upp betalningen på en tioårsperiod.

Kommunen ska inte tvingas ta över va-ansvaret

Motsvarande behöver också gälla omvänt, dvs att kommuner inte ska vara tvingade att ta över ansvaret för va i samlad bebyggelse. Idag kan en enskild kräva att kommunalt va dras ut om huset ligger inom samlad bebyggelse. Kristdemokraterna anser att en gemensamhetsanläggning som kommunen godkänt ska kunna åläggas av kommunen att fortsätta drivas i enskild regi.

Samverkan mellan fastighetsägarna som alternativ på landsbygden

Nuvarande lagstiftning säger att vatten och avlopp alltid är ett kommunalt ansvar vid bebyggelse i större sammanhang. I mindre kommuner med snabb tillväxt blir kostnaden för kommunens investeringar i va mycket hög om lagen ska följas. Kostnaden för att dra ut kommunalt va blir ofta betydligt högre än om fastighetsägarna själva ordnade godkända lösningar. Kommunen ska finansiera utbyggnaden och ökade driftskostnader genom va-taxan, som därigenom riskerar att bli orimligt hög. Detta leder till att kommunen ogärna planlägger ny samlad bebyggelse utanför befintligt va-nät, vilket hämmar tillkomsten av mindre byar.

Kristdemokraterna välkomnar utredningen ”Vägar till hållbara vattentjänster” (SOU 2018:34), som försöker komma till rätta med de problem som föreligger. Vi hoppas att lagförslag utifrån utredningens betänkande kan innebära en större flexibilitet i lagstiftningen, vilket minskar kostnaden för både kommuner och enskilda fastighetsägare samtidigt som det förenklar byggnation på landsbygden.

Miljökraven på enskilda avlopp

Hantering av avloppsvatten från små avloppsanordningar regleras idag via miljöbalken, som är väldigt generell och reglerar ”verksamheter”, till vilket enskilda avlopp från hushåll räknas. Miljöbalken är teknikneutral och anger inte hur verksamhetsutövaren (avloppsägaren) ska uppnå lagens krav. I förordningen om miljöfarlig verksamhet anges att det är förbjudet att i vattenområde släppa ut avloppsvatten från vattentolett eller tätbebyggelse, om avloppsvattnet inte har genomgått längre gående rening än slamavskiljning. Förbudet gäller dock inte om det är uppenbart att sådant utsläpp kan göras utan risk för olägenhet för människors hälsa eller miljön. Kommunerna får meddela föreskrifter om avloppsanordningar. Havs- och vattenmyndigheten (HaV) tar fram vägledning till kommunerna i deras tillsynsarbete. I HaV:s allmänna råd från 2016 betonas anläggningens funktion. I praktiken blir det dock ofta en bedömningsfråga från inspektörens sida att avgöra om en anläggning är godkänd. Här fungerar det väldigt olika i olika kommuner. En möjlighet att öka likvärdigheten i myndighetsutövningen skulle kunna vara ett förfarande med typgodkännande för olika reningsanläggningar utifrån de olika skyddsnivåerna (normal och hög).

Omvänd bevisbörda för att underkänna enskilda avlopp

Idag är det verksamhetsutövaren som är skyldig att visa att miljöskyddskraven uppfylls. Det vore rimligt om det, när det gäller ett enskilt privat hushåll, är det offentliga som har bevisbördan för att hushållet orsakar en negativ miljöpåverkan, exempelvis genom utsläpp av fosfor. I det dagliga livet tänker sig nog inte medborgaren att den privata bostaden utgör en ”verksamhet”. Kristdemokraterna anser därför att det skall införas ett skaderekvisit i va- och miljölagstiftningen, vilket innebär att kommuner och statliga myndigheter måste kunna påvisa att det sker en otillåten miljöpåverkan innan man kräver att den enskilda fastighetsägaren skall genomföra en dyr investering.

Reglera enskilda avlopp genom förordning

Dyra krav ställs idag på enskilda avloppsägare trots att det finns betydligt mer kostnadseffektiva åtgärder som kan göras. Men det är för staten ”gratis” att höja kraven på enskilda eftersom dessa får stå för kostnaden själva. För att nå miljömålen vore det billigare om skattebetalarna – i stad och på landet – gemensamt finansierade kostnadseffektiva åtgärder, exempelvis strukturkalkning av åkermark. Uppgradering av enskilda avlopp kostar 10–25 000 kr per kg minskat fosforutsläpp. På många håll, där kommunerna med stöd av HaV kräver att nya avloppsanläggningar installeras, är det tveksamt om det överhuvudtaget blir någon miljönytta eftersom fosfor stannar i marken innan den når vattendrag (s k retention). Kostnadseffektiviteten för åtgärder i kommunala avloppsreningsverk ligger kring 2 000 kr per kg fosfor. Stor kostnadseffektivitet finns för investeringar som förebygger s k bräddningar, vilket innebär att reningsverket släpper förbi vatten utan att rena det.

Att investera i nya avlopp kostar cirka 200 000 kronor för den enskilde. För Sverige som helhet styr reglerna om enskilda avlopp investeringar på tiotals miljarder kronor. Det är därför demokratiskt rimligt att dessa regler blir föremål för politisk prövning utifrån olika mål. Idag handlar det om enskilda kommunala tjänstemän som gör tolkningar av en allmänt hållen lag samt i föreskrifter och allmänna råd på myndighetsnivå.

Fastighetsägare med begränsad ekonomi

Många ej godkända enskilda avlopp ägs av äldre personer eller andra med små ekonomiska resurser. Investeringen för att installera ett godkänt avlopp kan vara orimligt betungande eller omöjlig att genomföra för dessa fastighetsägare. Vi föreslår därför att statliga lånegarantier till dessa fastighetsägare ska subventioneras. Det är den enskildes avgift för lånegarantin som ska kunna sättas ned.

Kvalitetskrav på enskilda avlopp

Det har visat sig att många nyinstallerade enskilda avlopp inte håller vad som utlovats. Därför bör en funktionskontroll genomföras efter 12–24 månader för att säkerställa att reningsgraden är tillfredsställande.

Reformerat strandskydd

Det måste bli avsevärt enklare att bygga bostäder i strandnära lägen i de glest befolkade delarna av landet. Regelverket måste reformeras i grunden. Dagens regelverk, även med hänsyn tagen till delegationens arbete och översynen, vilar på principen ”allt som inte uttryckligen är tillåtet är förbjudet”. För glest befolkade områden bör istället bebyggelse vara tillåten, förutom i områden som genom beslut pekats ut som skyddsvärda.

Där strandskyddsregler tillämpas bör strandskyddet i allmänhet sträcka sig 50 meter från stranden, snarare än de 300 meter som gäller idag, om det inte finns särskilda skäl att ha en längre gräns. Därmed skulle byggande underlättas i jämförelse med dagsläget, samtidigt som möjligheten finns kvar att ha ett mer långtgående skydd där så behövs.

För rättssäkerhetens skull är det viktigt att berörda markägare ska föreläggas att yttra sig innan ett beslut om utökat strandskydd tas. Ändå fattar länsstyrelserna idag generella beslut där markägare endast får veta vad som pågår genom en kungörelse i papperstidning. Detta omöjliggör en rättvis intresseavvägning. För att strandskyddet ska uppfattas som legitimt krävs respekt för allemansrätten och att markägarna får en verklig möjlighet att yttra sig.

I mars 2017 gav regeringen slutligen i uppdrag till Naturvårdsverket att se över reglerna för byggande i strandnära lägen. Naturvårdsverket redovisade sitt uppdrag i augusti 2017. Förslaget innebär att LIS-områden inte längre nödvändigtvis behöver ha ”en begränsad omfattning”, restriktionerna för var LIS-reglerna inte kan tillämpas ändras från tätorter till ”större tätorter”, samt ökad flexibilitet när det gäller vad som räknas som ett särskilt skäl för att inom ett LIS-område ge dispens från strandskyddsreglerna. Kristdemokraterna anser att dessa förslag innebär ett steg i rätt riktning.

Emellertid är de förändringar som Naturvårdsverket föreslår inte tillräckliga. Vad gäller prövning av dispens för att uppföra enstaka en- eller tvåbostadshus föreslår Naturvårdsverket att sådana ska uppföras ”med närhet till” ett befintligt bostadshus. Detta är visserligen en viss liberalisering men den räcker inte ända fram.

Med utredningen Tillgängliga stränder – ett mer differentierat strandskydd (SOU 2020:78) föreslås att strandskyddet avskaffas vid små sjöar och vattendrag och vid anlagda vatten. Utredningen föreslår också krav på digitaliserad redovisning av strandskyddsområden samt att förenkla byggandet på landsbygd. Detta är goda förslag som bör bejakas. Men samtidigt innehåller också utredningen krav på skärpningar av strandskyddet i tätorter vilket försvårar möjligheterna till dispens för utveckling där.

Kristdemokraterna önskar underlätta tillkomst av ny bebyggelse även där tidigare bebyggelse saknas. Därmed skulle de glesare bebyggda delarna av vårt land kunna dra nytta av sina många sjöar och vattendrag.

Kristdemokraterna eftersträvar en balans mellan miljö, friluftsliv, byggande och utveckling i alla delar av Sverige. Det gör att strandskyddsreglerna behöver utformas med både storstadsområdenas och landsbygdens behov i åtanke. Idag hindras landsbygdskommuner på ett orimligt sätt i sina strävanden att utnyttja sin främsta resurs för att skapa bättre livsvillkor för sina invånare. Men även i storstadsområdena skapar nuvarande strandskyddsregler problem genom att en alltför stor del av den byggbara marken spärras från utbyggnad, vilket avsevärt försvårar möjligheterna att lösa de utmaningar som finns vad gäller att skapa bostäder för den folkökning som sker i dessa områden. Därmed hindras tillväxten och i förlängningen välfärden.

Ett problem som bland annat lantbrukare drabbats av är att de anlagt en våtmark på sin mark och därigenom skapat ett strandskydd som hindrar byggande i närheten av

våtmarken. Detta framstår naturligtvis som orättvist och motverkar den ur miljösynpunkt önskade tillkomsten av våtmarker. Kristdemokraterna föreslår därför att det ska införas en specifik bestämmelse i strandskyddsreglerna som innebär att nyanlagd våtmark inte ska kunna skapa ett strandskydd.

Myllrande våtmarker

Våra våtmarker är rika källor för biologisk mångfald och utför en rad ekosystemtjänster för höjd vattenkvalitet och minskad växthusavgång. Restaureringsarbetet och skyddet av våtmarker är otillräckligt för att uppnå miljökvalitetsmålet Myllrande våtmarker. Flera hundra års utdikning av våtmarker innebär att återhämtningen av markerna är omfattande. Tusentals markägare inom de gröna näringarna gör idag tvärtom och avsätter mark för anläggning av våtmarker inom ramen för Greppa Näringen. Kommuner söker stöd genom LONA för våtmarksåtgärder till restaurering och anläggande av våtmarker. Det är angeläget att Sverige upprätthåller en hög ambition för att miljökvalitetsmålet uppnås.

Nyttja torvens potential

Torv är klassat som ”torv” i IPCC och är långsamt förnybar. Torvskörd utgår då inte från orörd våtmark utan från dikad våtmark. Den obligatoriska efterbehandlingen stimulerar kolinlagringen såväl som den biologiska mångfalden. Idag ger Naturvårdsverket och länsstyrelser ogärna miljötillstånd eller ens dispens för skörd och återbehandling på dikad torvmark. Istället förordar de direkt återvätning där ekonomiska incitament saknas till mycket stora kostnader och tveksamma resultat. Redan dikad mark utgör mycket stora ytor i Sverige. De finns idag på impediment och bringar inga intäkter till skogsnäringen. Den dikade torvmarken är resultatet av statliga stöd som utgick under 1800- och långt in på 1900-talet för att skapa ytor för jord- och skogsbruk. Flera av dessa var dramatiska omstöpningar av landskapet där sjöar och mossar reducerades eller helt eliminerades.

Det beräknas att runt tre procent av jordens yta utgörs av torvmarker och att cirka tjugo procent av det kol som är lagrat i mark ligger i torvmarker. Sen har ungefär tio procent av världens torvmarker omvandlats till följd av torvbrytning eller dikning för att främja jord- och skogsbruk. Fortfarande idag i företrädesvis utvecklingsländer, dikas marker ut för att skapa jordbruk.

Dikad torvmark som blir till skog blir en punkt för stora utsläpp av växthusgaser där jordens upplagrade organiska material bryts ner. Sveriges rapportering till FN och EU anger utsläppen från dikade torvmarker som är skogsmark till 6,5 miljoner ton koldioxidekvivalenter. Detta motsvarar hälften av utsläppen från biltrafiken.

Genom att efter torvskörd efterbehandla marken kan naturvärden återvinnas och öka. Koldioxidutsläppen stoppas också samtidigt som återväxten blir en kolsänka. I några fall kan marken bli föremål för återvätning med partiella eller hela vattenspeglar, men det är inte en universell lösning för marktyper vars villkor kan skifta. De naturliga förutsättningarna måste styra, något som står i kontrast till dagens myndighetsdirektiv där hundraprocentig vattenspegel kan utgöra krav. Ett uppseglade efterbehandlingsalternativ är att anlägga solcellspark. Klimatvinsten blir då, utöver att växthusgasutsläppen upphör, att också grön el kan tillverkas på en plats som inte tar produktiv jord- eller skogsbruk i anspråk. Näringens anpassade åtgärder står i kontrast till det

program för återvätning som regeringen initierade 2020. Programmet bör avslutas och ersättas med skörd av torv med påföljande efterbehandling.

Genom att rotera marken för brytning och påföljande efterbehandling garanteras ett kretslopp, både för produkter av torven och för markens kolinlagring. Genom att skörda de idag befintliga dikade torvmarkerna läks de sår i naturen som orsakats av tidigare dikning. Efterbehandlingen finansieras av de produkter torven ger.

Idag behandlas ansökningar om torvskörd med efterbehandling mycket styvmoderligt av ansvariga myndigheter. Nio av tio ansökningar avslås. Medlemsföretagen i Svensk Torv får vänta under ansökningstider mellan fem och åtta år med en snittkostnad motsvarande en miljon kronor per ansökan. Vid avslag idag finns en rekommendation att länsstyrelserna ska rekommendera en alternativ torvskördeplats. Denna rekommendation följs inte och bör därför förändras till ett ska-krav.

Svenskt torvbruk är underställt ett krav om efterbehandling. Trots detta avslås deras ansökningar om skörd i en takt som gör att tillgänglig mark för processen sinar. Detta riskerar att medföra en akut brist på torv inom en tioårsperiod. Torven som produkt saknar alternativ, men en ibland framhållen ersättningsprodukt är kokosfiber från tropiska länder. Kokosfiber baserar sig på långa transporter, barnarbete, vattenanvändning och stora markanspråk. Istället för den kommersiella torvbrytningen avsätter regeringen idag betydande medel för återvätning av dikade marker.

Avslagen grundar sig på att ställningstagandet i regel utgår från att de ansökta markerna betraktas som orörda våtmarker när de i själva verket är dikade torvmarker. Så motiveras besluten av länsstyrelserna och tillståndsmyndigheter som mark- och miljödomstolen. Syftet i avslagsyrkandet, att skydda och behålla våtmarker som skyddsvärd naturtyp, uppnås inte för de dikade torvmarkerna.

Torvens produktanvändning går till koldioxidupptagande verksamhet som yrkes- och fritidsodling, skogsplantproduktion, djurhållning samt energiproduktion.

Hårdare tag mot miljöbrott

I många avseenden har den svenska miljölagstiftningen en hög ambitionsnivå, men efterlevnaden fallerar på flera områden. För Kristdemokraterna har värnandet om vår gemensamma livsmiljö alltid varit högt prioriterat. Avsiktlig miljöförstöring och brott mot miljölagarna är allvarliga förseelser som tyvärr fortsätter, bland annat på grund av ett alltför lågt straffvärde. För de allra flesta miljöbrott som lagförs blir påföljden idag dagsböter. Trots att fängelse finns i straffskalan är det ytterst sällan någon döms till sådant straff. Detta är inte tillräckligt avskräckande. För att förebygga överträdelser av miljölagarna behövs därför mer långtgående påföljder. Med tanke på de mycket långtgående konsekvenser som till exempel olagliga utsläpp av miljögifter kan ge, vore det rimligt med en allvarligare påföljd. Kristdemokraterna föreslår därför skärpta straff för grövre miljöbrott så att även fängelsestraff döms ut i praktiken. Genom ett höjt straffvärde kommer miljöbrott också prioriteras högre av åklagare.

Miljöbrott har likheter med ekonomisk brottslighet. De direkta skadeverkningarna av brottet är oftast diffusa men kan innebära långsiktiga och omfattande miljöskador och därmed även orsaka stora samhällskostnader. En lagföring är därför mycket viktig. Utredningarna är ofta komplicerade och kräver särskild yrkeskunskap och spetskompetens hos polis och åklagare. En särskild åklagarkammare (REMA) hanterar

miljöbrotten och denna har till största delen tillräcklig kapacitet och organisation. Däremot behöver polisens utredningsresurser förstärkas. Det är därför angeläget att tillse att polisen har resurser för att kunna prioritera arbetet med miljöbrottslighet. Med den höjning av Polismyndighetens anslag som både regeringen och Kristdemokraterna föreslår stärks dessa möjligheter.

Gynna gröna trädgårdsstäder i stadsplaneringen

Det måste konstateras en dominerande trend för stadsplanering och nyproduktion av bostäder att den dominerande bostadstypen är flerbostadshus i urbaniserade hårdgjorda miljöer. Produktionen av småhus har ett betydligt underläge trots att svensken på frågan om vilken bostadstyp denne föredrar med tydlig majoritet föredrar och strävar efter denna bostadsform.

Småhus i villastäder utgör även i de större städerna en betydlig del av stadens totala grönområden. Det är också i de lummiga, personligt skötta trädgårdarna som många ekosystemtjänster utförs där buller dämpas, värmeböljor förebyggs, regnvatten tas om hand och flera arter finner livsrum¹.

Flerfamiljsområden med tät befolkningspopulation har trots anlagda grönområden en torftigare grogrund för djurliv genom den förenklade skötsel som efterfrågas. Särskilt pollinatörer gynnas av varierade och individuellt skötta trädgårdar av det slag som uppstår i villaområden och koloniområden².

För att gynna en stärkt biologisk mångfald i våra städer och på köpet svara mot bostadsköparnas efterfrågan finns anledning för politiken att främja framväxten av moderna trädgårdsstäder i sin stadsplanering.

Anslagsförändringar

Kristdemokraterna föreslår att förvaltningsanslaget för Naturvårdsverket ökar med 10 miljoner kronor årligen för arbetet med att bekämpa invasiva arter såsom mördar-nyckelpigor och guldschakaler. Vidare avsätter Kristdemokraterna 10 miljoner kronor årligen för uppdrag om vildsvinsinventering. Kristdemokraterna minskar också anslaget i syfte att överflytta resurser till uppstarten av en jakt- och viltvårdsmyndighet. Kristdemokraterna avstår också regeringens satsning på tillsyn, vägledning och kunskapsunderlag motsvarande 8 miljoner kronor årligen. Sammantaget minskar Naturvårdsverkets anslag med 12 miljoner kronor årligen. Kristdemokraterna säger nej till delar av regeringens förslag om utökad miljöövervakning och minskas därför anslaget 1:2 Miljöövervakning med 35 miljoner kronor. Därtill avvisas stödet till ideella organisationers arbete med kärnavfallsfrågor med 3 miljoner kronor årligen. Sammantaget minskar anslaget till miljöövervakning med 38 miljoner kronor årligen, samtidigt som Kustbevakningens miljöövervakning säkras genom anslagshöjningar på

¹ Resilienta villastäder – klimatanpassning i Sveriges villaområden. Kod Arkitekter. <http://kodarkitekter.se/projekt/resilienta-villastader/>.

² Wild bees and hoverflies respond differently to urbanisation, human population density and urban form. Persson m.fl. Landscape and Urban Planning Volume 204. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0169204620302759>.

utgiftsområde 6. Kristdemokraterna avbryter projektet för återvätning av torvmarker till förmån för nya rutiner vid beviljande av torvskörd. Det motsvarar en reduktion av anslag 1:3 med 350 miljoner kronor under 2022 och 100 miljoner kronor under 2023. För att ge marknaden långsiktiga förutsättningar i relation till bonus malus avsätter Kristdemokraterna 600 miljoner kronor under anslag 1:8. Kristdemokraterna reducerar anslag 1:14 Skydd av värdefull natur enligt följande: Vi avstår satsningen som relaterar till förra årets budget motsvarande 286 miljoner kronor 2022 och 736 miljoner kronor 2023. Kristdemokraterna avstår också satsningen på ett Sveaskogsprogram motsvarande 35 miljoner kronor årligen. Vidare avstår Kristdemokraterna regeringens förhöjda ambitioner för skydd av värdefull natur motsvarande 350 miljoner kronor 2022 och 450 miljoner kronor under 2023 och 2024. Slutligen avstår Kristdemokraterna regeringens satsning relaterad till skogsutredningen motsvarande 2 005 miljoner kronor åren 2022 till 2024. Sammantaget motsvarar detta en sänkning i jämförelse med regeringens ambition för anslag 1:14 med 2 676 miljoner kronor under 2022, 3 228 miljoner kronor under 2023 och 2 490 miljoner kronor under 2024. I anslutning till förslaget att överföra Havs- och vattenmyndighetens verksamhet på andra myndigheter reduceras anslaget 1:15 med 124 miljoner kronor under 2022, 318 miljoner kronor under 2023 och 324 miljoner kronor under 2024. Kristdemokraterna avvisar delar av regeringens höjda anslag till Klimatklivet med 300 miljoner kronor under 2022, 600 miljoner kronor under 2023 och 1 300 miljoner kronor under 2024. Kristdemokraterna avslår också anslaget 1:17 till klimatpremier där ekobonusen breddas för 100 miljoner kronor årligen. Kristdemokraterna avslår också regeringens elbusspremie motsvarande 1 100 miljoner kronor under samma anslag. Kristdemokraterna utökar regeringens årliga satsning på en konverteringsbonus med 20 miljoner kronor årligen. Sammantaget minskar anslag 1:17 med 1 180 miljoner kronor 2022, 80 miljoner kronor år 2023 och 80 miljoner kronor under 2024. Kristdemokraterna avslår regeringens stöd under anslag 1:18 för gröna och trygga samhällen med 200 miljoner kronor. Kristdemokraterna avvisar också regeringens kompetenslyft för klimatomställningen under anslag 1:22 om 100 miljoner kronor årligen. Kristdemokraterna anslår 1 miljard under 2022, 500 miljoner kronor under 2023 och 100 miljoner kronor under 2024 till ett nytt anslag, Effektiv utsläppsbroms, där utsläppsrätter annulleras inom EU-ETS.

Kjell-Arne Ottosson (KD)

Magnus Oscarsson (KD)

Larry Söder (KD)

Camilla Brodin (KD)

Magnus Jacobsson (KD)